

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان:

راه کارهای پایایی و مانایی خانواده متعالی بر اساس داستان حضرت ایوب (علیه السلام) در قرآن و سنت

اساتید راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین محمدصادق فاضل

زینت سادات ابراهیمی

نام نویسندگان:

زیبا لهرابی، آرزو لهرابی، فریبا ملک محمدی

مدرسه علمیه:

حضرت خدیجه خاتون (علیها السلام) شهرستان گتوند

استان: خوزستان

چکیده

خانواده به عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، نقش کلیدی در شکل‌گیری شخصیت و انتقال ارزش‌ها در جوامع ایفا می‌کند. با توجه به چالش‌های روز افزون در زندگی مدرن، ضرورت تحکیم و پایایی خانواده‌ها بیش از پیش احساس می‌شود. پژوهش حاضر به روش توصیفی، تحلیلی و با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای و با هدف ارائه راه کارهای پایایی و مانایی خانواده متعالی بر اساس داستان زندگی حضرت ایوب (علیه السلام) در قرآن و سنت انجام گرفته، و در پایان به این موارد رسیده است: عفت، وفاداری. صبر، ایمان، ذکر و یاد خدا.

کلیدواژه‌ها: خانواده، استحکام خانواده، صبر، عفت، ایمان، ایوب (علیه السلام).

خانواده‌ها به انواع مختلفی تقسیم می‌شوند که هر یک ویژگی‌ها و ساختارهای خاص خود را دارند. خانواده هسته‌ای، که شامل والدین و فرزندان است، معمولاً در جوامع مدرن رایج است و بر روابط نزدیک بین اعضای خانواده تأکید دارد. (شریعتی، ۱۳۸۰، ص ۱۱۲) خانواده گسترده شامل اعضای بیشتری از خانواده مانند: پدربزرگ و مادربزرگ و عموها و عمه‌ها است و در جوامع سنتی بیشتر دیده می‌شود. (فرهنگی، ۱۳۹۲، ص ۴۵) خانواده تک والدی، که تنها یکی از والدین مسئولیت فرزندان را بر عهده دارد، به دلیل طلاق یا فوت یکی از والدین شکل می‌گیرد. (محسنی، ۱۳۹۵، ص ۷۸) خانواده ترکیبی شامل والدینی است که هر یک فرزندان خود را از ازدواج‌های قبلی دارند. (موسوی، ۱۳۹۸، ص ۳۴)

پایایی و مانایی خانواده به معنای توانایی این نهاد برای حفظ و تقویت روابط بین اعضای خود در طول زمان است. خانواده‌ای پایدار، می‌تواند در مواجهه با چالش‌ها و تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، به همبستگی و حمایت از یکدیگر ادامه دهد. این مانایی به معنای ایجاد یک محیط امن و حمایتی برای اعضا است که در آن ارزش‌ها، هنجارها و تجربیات مشترک منتقل می‌شوند. خانواده نه تنها به عنوان یک واحد اجتماعی عمل می‌کند، بلکه به عنوان منبعی از عشق، حمایت و هویت برای هر یک از اعضای خود نیز شناخته می‌شود.

دکتر علی اکبر فرهنگی در کتاب "خانواده و تحکیم آن" به بررسی ابعاد مختلف خانواده و راه کارهای تحکیم آن می‌پردازد. نویسنده با استفاده از تحقیقات علمی و تجربیات خود، به تحلیل مشکلات خانوادگی و ارائه راه کارهای عملی می‌پردازد. دکتر مریم حسینی در کتاب "روانشناسی خانواده" به بررسی جنبه‌های روانشناختی خانواده و نحوه تعامل اعضای آن می‌پردازد. نویسنده با استفاده از نظریات روانشناسی، به تحلیل عوامل مؤثر بر تحکیم خانواده و بهبود روابط بین اعضای خانواده می‌پردازد. محمدرضا زائری در کتاب "تحکیم خانواده در اسلام" به بررسی اصول و مبانی تحکیم خانواده از منظر اسلامی می‌پردازد. نویسنده به تحلیل آیات و روایات مرتبط با خانواده و ارائه راه کارهای عملی برای تقویت بنیان خانواده در جامعه اسلامی می‌پردازد.

مقاله حاضر درصدد پاسخ به این پرسش است که چه راه کارهای پایایی و مانایی خانواده متعالی بر اساس داستان زندگی حضرت ایوب (علیه السلام) در قرآن و سنت وجود دارد؟ و برای پاسخ به پرسش یاد شده این موارد را بررسی می کند: عفت، وفاداری، صبر، ایمان، ذکر و یاد خدا.

۱. عفت

اولین راه کار پایایی و مانایی خانواده متعالی بر اساس داستان حضرت ایوب (علیه السلام) در قرآن و سنت، عفت است. با استفاده از آیات قرآن، نشانه‌های مختلفی برای عفت ذکر شده است؛ از جمله: پرهیز از اختلاط زن و مرد نامحرم، دوری کردن از رفتارها و گفتارهای تحریک‌آمیز و خودآرایی برای نامحرم، اجتناب از روابط نامشروع، زنا و لواط، پرهیز از تکدی (در خواست از این و آن در کوی و برزن) و گدایی، حیا، حجاب و حفظ نگاه. (هاشمی رفسنجانی، ۱۳۹۵، ج ۲۰، ص ۴۴۵-۴۴۸)

برای فضیلت عفت، آثار و نتایجی از جمله استحکام بنیان خانواده، (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ص ۱۱۰) آرامش روانی جامعه، سلامت جامعه و فرد (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۵، ص ۵۵۴) حفظ حرمت اشخاص، نرم‌خویی (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۵، ص) و آمرزش گناهان (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ص ۶۲۵) کامل شدن مکارم اخلاق (همان، ص ۷۸۱) را برشمرده‌اند. حضرت علی (علیه السلام) در فرازی از وصیت خود به محمد بن ابی بکر می‌فرماید: «إِنَّ أَفْضَلَ الْعَقَّةِ الْوَرَعُ فِي دِينِ اللَّهِ وَالْعَمَلُ بِطَاعَتِهِ؛ بهترین مصداق عفت، رعایت پاکی و پرهیزکاری در دین خدا و عمل در اطاعت الهی است». (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۷، ص ۳۹۰)

در لغت نامه «التحقیق» آمده: فرق بین عفت و تقوا این است که عفت به معنای حفظ نفس از شهوات انسانی است ولی تقوا یعنی حفظ نفس از انجام گناهان. بنابراین عفت یک حالت درونی است، ولی تقوا بر اعمال خارجی نظارت دارد. واژه عفت در قرآن، بیشتر در این دو مورد استعمال شده است؛ مثلاً در یک جا آمده: «وَلَيْسَتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ؛ و کسانی که امکانی برای ازدواج نمی‌یابند، باید پاکدامنی پیشه کنند، تا خداوند از فضل خود آنان را بی‌نیاز گرداند.» (نور/۲۴، آیه ۳۳) و در مورد دیگر می‌فرماید: «... يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ؛ باید انفاق شما، به خصوص برای آن مهاجران فقیری باشد که... از شدت عفت و خویشتن داری، افراد ناآگاه، آنها را ثروتمند می‌دانند.» (بقره/۲، آیه ۳۷۳)

در مورد ارزش انسان عفیف، همین قدر بس که امیرمؤمنان می‌فرماید: «مَا الْمُجَاهِدُ الشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَعْظَمَ اجْرًا مِمَّنْ قَدَرَ فَعَفًى، لَكَادَ الْعَفِيفُ أَنْ يَكُونَ مَلَكًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ؛ پاداش مجاهدی که در راه خدا به

ذکر قلبی را بالاترین مرتبه ذکر دانسته‌اند که توجه به خدا ابتدا از آن می‌جوشد و بعد بر زبان جاری می‌شود؛ مثلاً هنگام مطالعه و دقت در جهان آفرینش و مشاهده نظم کائنات به یاد عظمت خداوند بیفتد. خداوند تنها ایوب و سلیمان را «و وهبنا لداود سليمان نعم العبد إنه أواب؛ و سلیمان را به داود عطا کردیم، چه نیکو بنده‌ای! به راستی او بسیار رجوع کننده [به سوی خدا] بود». (ص/۳۸، آیه ۳۰) حضرت ایوب در زمان‌هایی که به شدت مورد آزمایش قرار گرفت، به ذکر خداوند پرداخته و همواره بر ایمان و توکل خود به خداوند تأکید داشت. او در برابر مشکلات و بیماری‌های سختی که به او تحمیل شد، زبان به ذکر و دعا باز می‌کرد. (طباطبایی، ج ۱۰، ص ۲۳۵)

حضرت ایوب (علیه السلام) در دعا‌های خود به خداوند می‌گفت: «پروردگارا! من به تو پناه می‌برم و به رحمت تو امیدوارم». (مکارم شیرازی، ج ۱۱، ص ۱۲۰) امام باقر (علیه السلام) فرمودند: «حضرت ایوب (علیه السلام) در تمام مدت بیماری خود، هرگز از ذکر خداوند غافل نشد و همواره به یاد او بود. او می‌گفت: “هرگز از یاد تو غافل نمی‌شوم”». (کلینی، ۱۳۶۹، ج ۲، ص ۳۷۵) از پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله وسلم) نقل شده است که فرمودند: «خداوند به حضرت ایوب (علیه السلام) فرمود: ‘چگونه می‌خواهی به من نزدیک شوی؟’ ایوب پاسخ داد: ‘با ذکر و یاد تو، پروردگارا’». (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۳، ص ۳۳۰) بنابراین ذکر و یاد خدا یکی از راه کارهای پایایی و مانایی خانواده متعالی بر اساس داستان زندگی حضرت ایوب (علیه السلام) در قرآن و سنت است.

نتیجه گیری

تحکیم خانواده به معنای تقویت پیوندهای عاطفی و اجتماعی میان اعضای خانواده است. ارتباط موثر، احترام متقابل و همدلی از اصول اساسی آن به شمار می‌رود. با برقراری گفت‌وگو و حل مشکلات به صورت مشترک، خانواده‌ها می‌توانند محیطی امن و آرام برای رشد و بالندگی یکدیگر ایجاد کنند. پژوهش حاضر راه کارهایی برای پایایی و مانایی خانواده متعالی براساس داستان حضرت ایوب (علیه السلام) در قرآن و سنت وجود دارد را بررسی کرده، و در پایان به این موارد رسیده است:

۱- عفت

۲- وفاداری

۳- صبر

۴- ایمان

۵- ذکر و یاد خدا.

فهرست منابع

※قرآن

※نهج البلاغه،

- ۳- ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله؛ شرح نهج البلاغه؛ گرد اورنده؛ محمدبن حسین شریف الرضی، ج ۱، کتابخانه ایت العظمی مرعشی نجفی.
- ۴- ابن شهر آشوب، رشید الدین ابی عبدالله محمدبن علی؛ مناقب آل ابی طالب؛ تحقیق؛ علی السید جمال اشرف الحسینی، ج ۱، چاپ اول، قم: المکتبه الحیدریه، ۱۳۹۰.
- ۵- ابن بابویه، علی بن حسین، الخصال؛ مترجم؛ محمدباقر کمره ای، چاپ هشتم، تهران: کتابچی، ۱۳۶۲ش.
- ۶- تهرانی، مجتبی، سلوک عاشقی؛ انتشارات نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، ۱۳۸۲ش.
- ۷- تیممی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم؛ ترجمه؛ حمید فرخیان، چاپ دوم، قم: دارالحديث، ۱۴۱۰ق،
- ۸- حسینی شاه عبدالعظیمی، حسین ابن احمد، تفسیر اثنی عشری؛ چاپ اول، انتشارات میقات، ۱۳۶۳ش.
- ۹- حیدری، احمد و جمعی از نویسندگان، معارف قرآن؛ ج ۳، چاپ چهارم، تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۷۸ش.
- ۱۰- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی قریب القرآن؛ قم: انتشارات دارالمعروف، ۱۳۹۲.
- ۱۱- صدرالدین شیرازی، محمدبن ابراهیم، تفسیر القرآن الکریم؛ مصحح محمد خواجهوی، ج ۲، قم: بیدار، ۱۳۶۶ش.

- ۱۲- طباطبائی، محمدحسین، **المیزان فی تفسیر القرآن**؛ ترجمه؛ ناصر مکارم شیرازی، ج ۴ و ۱۰ و ۱۲ و ۱۷، چاپ هفتم، قم: رجا، ۱۳۶۷.
- ۱۳- طبرسی، فضل بن حسن، **تفسیر مجمع البیان**؛ ترجمه؛ احمد بهشتی، ج ۱۰، تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۷۲ ش.
- ۱۴- طوسی، محمد بن حسن، **الامالی**؛ تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۰.
- ۱۵- طیب، عبدالحسین، **اطیب البیان فی تفسی القرآن**؛ ج ۳ و ۹، تهران: کتابفروشی اسلامی، ۱۳۷۸ ش.
- ۱۶- قرائتی، محسن، **تفسیر نور**؛ ج ۴ و ۸، تهران: دفتر نشر معارف، ۱۳۹۰.
- ۱۷- بنابی، علی اکبر، **قاموس قرآن**؛ ج ۳، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۴۱۲ ق.
- ۱۸- قمی، علی بن ابراهیم، **تفسیر القمی**؛ محقق و مصحح: موسوی جزائری، سیدطیب، ج ۲، قم: دارالکتب، چاپ سوم ۱۴۰۴ ق.
- ۱۹- کثیر دمشقی، اسماعیل بن عمر، **تفسیر القرآن العظیم**؛ ج ۲ و ۱۷، چاپ اول، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۹ ق.
- ۲۰- کلینی، محمد بن یعقوب، **اصول الکافی**؛ ج ۲ و ۵ و ۸، بیروت: دارالتعارف للمطبوعات، ۱۳۶۹.
- ۲۱- محمدی ری شهری، محمد، **حکم النبی الاعظم (ص)**؛ ج ۲، قم: موسسه علمی فرهنگی دار، ۱۳۸۷.
- ۲۲- مجلسی، محمدباقر، **بحار الانوار**؛ ج ۷ و ۱۲ و ۱۳ و ۷۷، چاپ دوم، موسسه الوفا، ۱۴۰۳ ه ق.
- ۲۳- مصطفوی، حسن، **التحقیق فی کلمات القرآن الکریم**؛ تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ج ۶.
- ۲۴- مکارم شیرازی، **اخلاق در قرآن**؛ انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۷ ش، ج ۱.

۲۵- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه؛ دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۰، ج ۱۲ و ج ۴ و ج ۸ و ج ۹ و ج ۱۱،

۱۳۷۳ ش.

۲۶- مکارم و جمعی از فضلا، برگزیده تفسیر نمونه؛ تنظیم؛ احمد علی بابایی، تهران: دارالکتب

اسلامیه، ۱۳۸۶ ش.

۲۷- موسوی بجنوردی، کاظم، دایره المعارف بزرگ اسلامی؛ ج ۱۰، تهران، ۱۳۸۰ ش.

۲۸- نراقی، محمد مهدی، جامع السعادات؛ ج ۳، بیروت: اعلمی، ۱۴۲۲ ه ق.

۲۹- نیشابوری، ابراهیم بن منصور، قصص الانبیا؛ چاپ چهارم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی،

۱۳۵۹ ش.

۳۰- هاشمی رفسنجانی، اکبر، فرهنگ قرآن؛ ج ۲۰، چاپ چهارم، تهران: بوستان کتاب، ۱۳۹۵ ش.